

Drogy a společnost, přednáška 3:

Smysl užívání drog z perspektiv uživatelů

Mgr. Jan Morávek, Ph.D.

Institut sociologických studií FSV UK Praha

Praha 16. 10. 2013

Východiska

- V tradici interpretativní sociologie se ptáme po různých (inter-)subjektivních významech, které různé skupiny uživatelů spojují s užíváním drog.
- Jakou funkci drogy plní v jejich životních světech?
- Jak jsou tyto sociologické poznatky využitelné?

Hlavní poselství přednášky

- Na užívání drog pohlížejí uživatelé buď jako na cestu k naplňování legitimních hodnot a norem moderní společnosti, nebo naopak jako na cestu do pekel.

Osnova přednášky

1. Funkce užívání drog z etno-perspektivy ve filmovém vyobrazení:

- Party people (*Human Traffic*)
- Hippies (*Easy Rider*)
- Anonymní alkoholici (*Days of Wine and Roses*)

Osnova přednášky

2. Studium užívání drog v tradici interpretativní sociologie:

- kultura party people
- představy o funkci drog v hnutí hippies
- narativní konstrukce identity u anonymních alkoholiků

Osnova přednášky

3. Typologie důvodů pro užívání drog ve výpovědích uživatelů

4. Využitelnost: Příklady aplikovaných výzkumů užívání drog v interpretativní tradici

Tradice interpretativní sociologie

Studium sociálního světa

- **Pozitivismus:** podle stejných zásad jako studium přírody – výzkumník pozoruje objektivní sociální svět „tam venku“
- **Interpretativismus:** na základě pochopení významů, které lidé spojují se svým jednáním – výzkumník pozoruje, jak sociální svět interpretují jeho účastníci

Tradice interpretativní sociologie

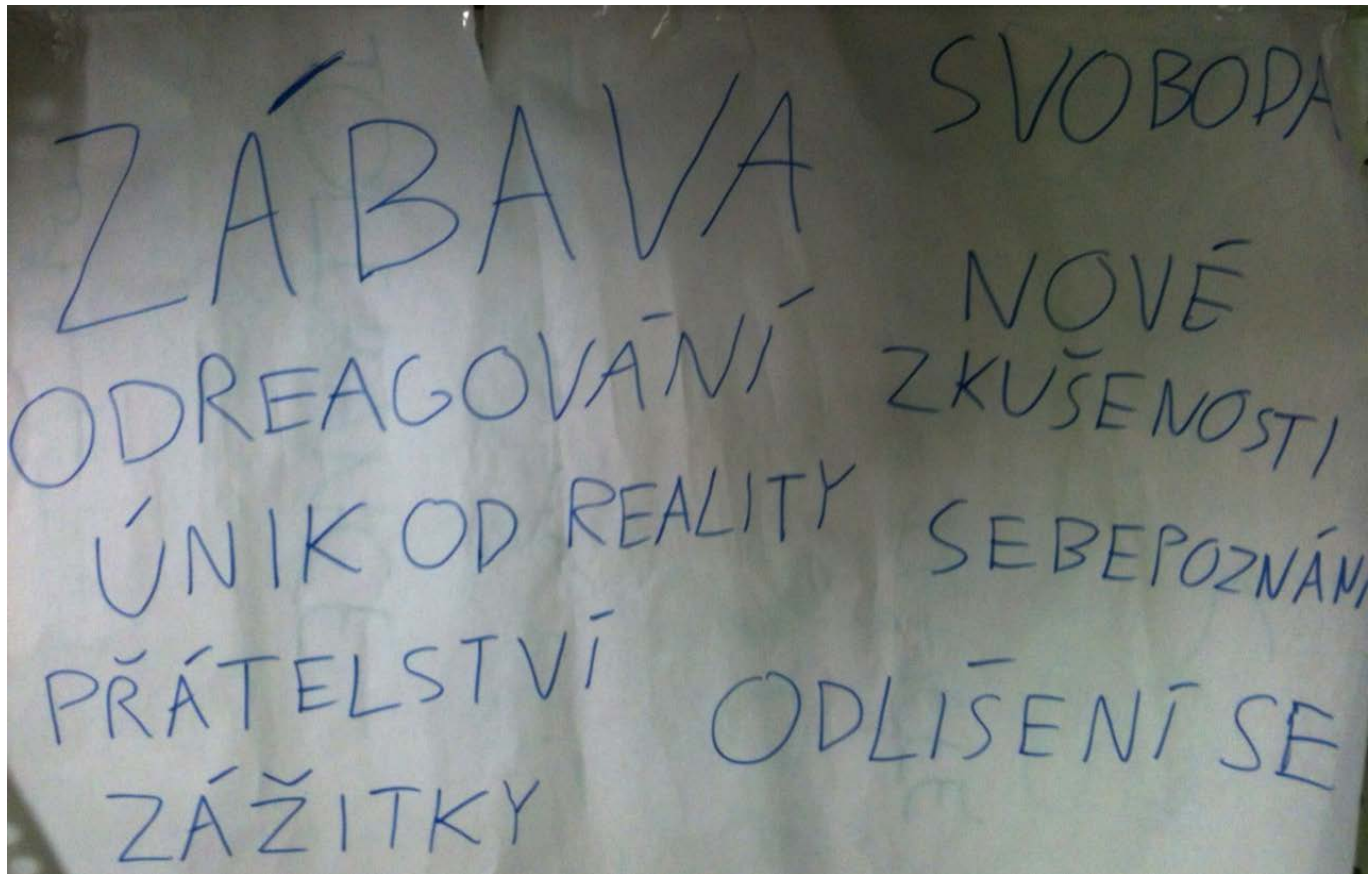
Zásady interpretativního výzkumu:

- Pochopit sociální jednání jako účelné a smysluplné
- Pochopit procesy sociální interakce
- Studovat jednání v přirozeném prostředí
- Studovat jevy v kontextu
- Věnovat pozornost různým úhlům pohledu
- Otevřenost a učenlivost výzkumníka ve výzkumném procesu

Miller, P. G., Strang, J. a Miller, P. M. 2010. “Qualitative Methods and Theory in Addictions Research”. Pp. 59–78 in *Addiction Research Methods* by Peter G. Miller, John Strang, Peter M. Miller. Oxford: Blackwell

Funkce užívání drog z etno- perspektivy 1

- Jaký smysl mělo užívání drog z perspektivy hrdinů filmu **Human Traffic** (J. Kerrigan, 1999)?

užívání drog z etno- perspektivy 1

- Jaký smysl mělo užívání drog z perspektivy jejich sociálního okolí?

PROBLÉM ŠOK!
ZKLAMÁNÍ RIZIKO
RODINA VS. PŘÁTELE
SOUNÁ -
LEŽITOST
POROZUMĚNÍ
TOLERANCE
NEZÁJEM
BEZ VLIUVU

Funkce užívání drog z etno-perspektivy 1

Human Traffic (J. Kerrigan, 1999)

- životní etapa mladé dospělosti: nejistá perspektiva
- nesnáze všedního života: práce, rodina, intimní život, nepříjemné pocity
- párty jako protiklad: snadné sblížení, příslušnost, radost, sexualita, spotřební hojnost a špetka transcendence
- konec párty a vystrážlivění
- dopady na všední život účastníků?

Všední den – párty a změna – všední den

Kultura party people

Perrone, D. 2007. *Clubbing, culture, consumption, capital and control: Drug use among the New York City club kids*.
Disertační práce. Rutgers: State University of New Jersey.

Sociální pozice: běloši, 22–33 let, VŠ vzdělání, zaměstnaní,
střední a vyšší třída, bez záznamu v trestním rejstříku

Ani po Ø 8 letech clubbingu vesměs neléčení

Ekonomický, sociální, kulturní a lidský kapitál +
normy a rituály užívání → prevence škod

Kultura party people

Kultura nadbytku:

- Vzhled: odívání, modifikace těla, dieta a management tělesné hmotnosti, plastická chirurgie a steroidy, techniky zkrášlování
- Nevázaná útrata a spotřeba
- Konstrukce individuální osobnosti ve spotř. preferencích (vzhled, hudba a drogy)

Kultura party people

Kultura karnevalu:

- Karneval = dočasný únik ze světského života
- Produkty = radost a štěstí

Užívání drog v étosu konzumerismu:

- Spotřeba drog k úniku
- Spotřeba drog pro radost

Funkce užívání drog z etno-perspektivy 2

Easy Rider (D. Hopper, 1969)

- touha po nezávislosti na „systému“ a nalezení lepší lidské existence: obdiv soběstačných zemědělců, návštěva komunity, meditace, svobodné projevy
- societální reakce, intolerance: *no vacancy*, zatčení, urážky, nenakrmení, zbití, vražda
- obdiv obhájce alkoholika
- bad trip na hřbitově, „*You know, Billy, we blew it*“.

Osamostatnění – cesta – pobyt a intoxikace – cesta – smrt

Funkce drog v hnutí hippies

Turn on

Tune in

Drop out

Funkce drog v hnutí hippies

Drogy rozšiřující vědomí: marihuana, LSD, psilocybin, mezkalin

Otupující drogy: alkohol, amfetaminy, trankvilizéry, opiáty, kokain

Imperativ užívání drog rozšiřujících vědomí

Funkce drog v hnutí hippies

Imperativ užívání drog rozšiřujících vědomí:

- pochopit a snášet zlo americké kultury
- facilitace spirituálních zážitků
- pocítit přírodu a sepětí s ní
- afrodisiakum
- posílení intimity, interakce, kooperace a mírumilovnosti
- radost a zábava
- léčebné účinky
- posílení kreativity

Funkce drog v hnutí hippies

Etika užívání drog:

- Užívat přiměřeně a uvědoměle
- Vyhybat se otupujícím drogám
- Nezneužívat drogy rozšiřující vědomí
- Neubližovat ostatním
- Užít si to

Miller, T. 1991. *The Hippies and American Values*. Knoxville: University of Tennessee Press

Funkce drog v hnutí hippies

Heads	Freaks
Droga: LSD	Metamfetamin
Zážitky: Kontemplativní, dovnitř orientované, rozšiřující mysl	Hédonisticky orientované, smyslového nadbytku
Účel: Sebepoznání a seberealizace	Intoxikace, stimulace a uvolnění agresivních impulzů
Chování: Spontánnost, otevřenost způsobů, emoční citlivost a empatie	Dezorientované, násilné nebo nevyzpytatelné, s rizikem škod na zdraví a vztazích
Původ: Usazení, Střední/vyšší	Cestovatelé, dělnická třída

Funkce užívání drog z etno-perspektivy 3

Days of Wine and Roses (B. Edwards, 1962)

- završení poválečné vlny hollywoodských filmů o alkoholismu (Room 1989)
- muž profesionál v reklamě, žena sekretářka/v domácnosti

Muž-alkoholik je v práci nespokojený – svede ženu (k pití) – žena „závislá osobnost“ – společný pád – marné snahy o sebekontrolu – rodinná intervence – charakterní muž abstínuje s pomocí AA – žena nedělá nic – žena-alkoholička svádí muže (k pití)

Anonymní alkoholici

- Levný, úspěšný a rozšířený model léčby závislosti na bázi svépomocných skupin
- Dlouhodobé docházení 1x týdně či častěji významně zvyšuje naději na udržení abstinence

Fiorentine, R. 1999. After Drug Treatment: Are 12-Step Programs Effective in Maintaining Abstinence? *American Journal of Drug and Alcohol Abuse* 25 (1): 93-116.

Příběhy anonymních alkoholiků

- Vyprávění osobních příběhů důležitým prvkem léčby
- Noví účastníci se učí základní předpoklady AA o alkoholismu, obvyklou strukturu příběhu, volbu vhodných epizod, škálu vhodných interpretací událostí
- Soulád mezi osobním příběhem a příběhem ostatních účastníků → získání identity anonymního alkoholika → udržení abstinence

Cain, C. 1991. Identity Acquisition and Self-Understanding in Alcoholics Anonymous. *Ethos* 19 (2): 210-253.

Příběhy anonymních alkoholiků

Předpoklady AA o alkoholismu:

- Alkoholismus je progresivní choroba
- Alkoholik je vůči alkoholu bezmocný
- Alkoholik ztrácí kontrolu (→ nepřítčnost)
- Pro úspěch v AA musí alkoholik chtít přestat
- AA je životní program, nejen prostředek abstinence

Příběhy anonymních alkoholiků

Obvyklá struktura osobního příběhu:

- Jak začal pít (společensky, nebo rovnou nadměrně)
- Postup pití k negativním dopadům
- Intervence okolí x slepota alkoholika – neviní pití, ale jiné okolnosti
- Pozitivní důvody, proč jsem pokračoval v pití
- Pokusy zvládnout pití selhávají, padá na dno
- Upřímně hledá záchranu v AA
- Identifikuje se s ostatními členy
- Jak se jeho život díky AA změnil k lepšímu

Příběhy anonymních alkoholiků

Vhodné epizody pro ilustraci příběhu:

- Vzorec pití: pití po ránu, dlouhé flámy, ukrývání alkoholu, lhaní o vypitém množství, okénka
- Negativní dopady: ztráta práce, problémy doma či rozvod, ztráta přátel, trestná činnost, problémy se zákonem, autonehody, hospitalizace pro duševní chorobu nebo detoxifikaci

Rozdílné příběhy, rozdílné dráhy

- *Všední den – párty a změna – všední den*
- *Osamostatnění – cesta – pobyt a intoxikace – cesta – smrt*
- *Alkoholik svede ženu – společný pád – bezmocnost – rodinná intervence – abstinence za pomoci AA – svádí jej alkoholička*

Výpovědi uživatelů o důvodech pro užívání drog

Výmluvy	Ospravedlnění
Užívání hodnoceno negativně – škodlivé	Užívání hodnoceno pozitivně – neškodné, příjemné
Uživatel popírá plnou odpovědnost za své činy	Uživatel konstruuje braní drog jako racionální jednání

Weinstein, R. M. 1980. Vocabularies of Motive for Illicit Drug Use: An Application of the Accounts Framework. *Sociological Quarterly* 21 (4): 577-593.

Výpovědi uživatelů o důvodech pro užívání drog

Výmluvy

- Nehody a náhody
- Dobrý úmysl
- K uspokojení psychických potřeb
- Tlak sociálního okolí
- Drogová závislost
- Obětní beránek

Výpovědi uživatelů o důvodech pro užívání drog

Ospravedlnění

- Neškodné
- Normální
- Závazné
- Seberealizace (jako cíl i jako prostředek)
- Nezbytné pro život
- Zvědavost a touha po poznání
- Rebelství
- Filosofické důvody

Hlavní poselství přednášky

- Na užívání drog pohlížejí uživatelé buď jako na cestu k naplňování legitimních hodnot a norem moderní společnosti, nebo naopak jako na cestu do pekel.

Příklady aplikovaných výzkumů

- Sociální prostředí významnou determinantou způsobu, jak se z jednotlivců stávají uživatelé marihuany, a zda v užívání pokračují, nebo ne
- Názory a zkušenosti zákazníků ohledně lékáren poskytujících výměnu jehel
- Praktiky injekčního užívání, a zejm. sociální a kulturní dimenze sdílení jehel
- Překážky, které uživatelům drog brání v přístupu k pomoci

Příklady aplikovaných výzkumů

- Explorace užívání nových syntetických drog
- Explorace zvýšení prevalence užívání drog mezi mladými lidmi
- Vztah mezi pitím, odcizením a kulturní proměnou mezi americkými Indiány
- Jak se některým dlouhodobým uživatelům pervitinu daří ubránit se závislosti?

Neale, J., Allen, D. a Coombes, L. 2005. Qualitative research methods within the addictions. *Addiction* 100: 1584–1593.

Použitá literatura

- Cain, C. 1991. Identity Acquisition and Self-Understanding in Alcoholics Anonymous. *Ethos* 19 (2): 210-253.
- Davis, F. and Munoz, L. 1976. "Heads and Freaks: Patterns and meanings of drug use among hippies". Pp. 139-152 in *Socialization in Drug Abuse* by R. H. Coombs, L. J. Fry, P. G. Lewis (eds.) Cambridge, MA: Transaction Publishers
- Fiorentine, R. 1999. After Drug Treatment: Are 12-Step Programs Effective in Maintaining Abstinence? *American Journal of Drug and Alcohol Abuse* 25 (1): 93-116.
- Miller, P. G., Strang, J. a Miller, P. M. 2010. "Qualitative Methods and Theory in Addictions Research". Pp. 59-78 in *Addiction Research Methods* by Peter G. Miller, John Strang, Peter M. Miller. Oxford: Blackwell
- Miller, T. 1991. *The Hippies and American Values*. Knoxville: University of Tennessee Press
- Neale, J., Allen, D. a Coombes, L. 2005. Qualitative research methods within the addictions. *Addiction* 100: 1584-1593.
- Perrone, D. 2007. *Clubbing, culture, consumption, capital and control: Drug use among the New York City club kids*. Disertační práce. Rutgers: State University of New Jersey.
- Room, R. 1989. Alcoholism and Alcoholics Anonymous in U.S. Films, 1945-1962: The Party Ends for the "Wet Generations". *Journal of Studies on Alcohol* 50: 368-383.
- Weinstein, R. M. 1980. Vocabularies of Motive for Illicit Drug Use: An Application of the Accounts Framework. *Sociological Quarterly* 21 (4): 577-593

Děkuji Vám za pozornost.

Mgr. Jan Morávek, Ph.D.

Institut sociologických studií FSV UK

jan.moravek [at] gmail.com

<http://www.jan-moravek.cz>

Web kurzu: <http://nekola.verejna-politika.cz/vyuka/drogy-a-spolecnost/>